

11 Författningskommentar

Inledningsvis kan konstateras att utredningen lägger fram förslag med ändringar av bestämmelserna i lagen (1962:381) om allmän försäkring, AFL, föräldraledighetslagen (1995:584), socialförsäkringslagen (1999:799) och semesterlagen (1977:480). För att öka läsbarheten och möjligheten att tillgodogöra sig lagtexten borde de ändringar som föreslås i AFL ha föranlett en omarbetning av 4 kap. AFL. Utredningen har även övervägt om inte graviditetspenningen borde ligga i 4 kap. Med hänsyn till den begränsade tid som stått till förfogande för författningsarbetet och till att Utredningen om samordning av socialförsäkringslagarna, SamSol, (S 2001:04), har till uppgift att genomföra en teknisk översyn av bl.a. AFL har utredningen emellertid inskränkt sig till att föreslå ändringar och tillägg i 3 och 4 kap. AFL utan några större omarbetningar.

När det gäller graviditetsledigheten innebär förslaget att en kvinna även skall ha möjlighet att vara delledig. De regler som finns i dag om mammaledighet avser enbart rätt till hel ledighet. Utredningen ser det därför nödvändigt att införa en ny bestämmelse i föräldraledighetslagen. Det kan då ifrågasättas om inte reglerna om mammaledighet kan bli överflödiga eller i vart fall kan komma att behöva arbetas om. Med hänsyn till den begränsade tid som stått till förfogande för författningsarbetet har denna fråga inte hunnit övervägas närmare.

11.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

3 kap.

5 §

Tredje stycket 5 har ändrats så att en förälder som helt eller delvis avstår från förvärvsarbete för vård av barn får bibehålla sin sjukpenninggrundande inkomst, SGI, ända fram till barnet fyllt ett och ett halvt år. Tidigare hade föräldern motsvarande rätt att bibehålla sin SGI tills barnet fyllt ett år.

9 §

Paragrafen innehåller regler om den nya graviditetspenningen. Förmånen ersätter helt den tidigare havandeskapspenningen. Även de kvinnor som har besvär som inte anses som sjukdom och därmed inte ger möjlighet att få sjukpenning, eller har ett arbete som inte anses tillräckligt fysiskt påfrestande för att få havandeskapspenning kan vara berättigade till graviditetspenningen.

Av första stycket 1 framgår att en gravid kvinna som avstår från förvärvsarbete har rätt till graviditetspenning. Den tidigare rätten till havandeskapspenningen på grund av risker i arbetsmiljön har infogats i första stycket 2.

Gravida kvinnor som avstår från förvärvsarbete i slutet av graviditeten, både anställda och egenföretagare, omfattas av rätten till graviditetspenning. Arbetstgares rätt att vara ledig från förvärvsarbetet finns i en ny paragraf, 3 a §, i föräldraledighetslagen. Timanställda kvinnor och kvinnor som är anställda dag-för-dag med flera grupper har också rätt till graviditetspenning. Om det inte kan utredas hur kvinnan skulle ha förvärvsarbetat kan en jämförelse göras med hur kvinnan arbetat innan hon vill vara ledig med graviditetspenning. En sådan metod används för sjukpenningen och för den tidigare havandeskapspenningen. Jämförelseperioden bör inte anges till en viss tidslängd utan kan variera från fall till fall. Den bör dock inte sträcka sig alltför långt bakåt i tiden. Försäkringskassan får utreda hur kvinnan har arbetat tidigare före den period som hon söker ersättning för att avgöra om det är troligt att hon skulle ha förvärvsarbetat om hon inte varit gravid.

I *andra stycket* anges att i de fall kvinnan avstår från förvärvsarbete kan graviditetspenning börja tas ut från och med 30:de dagen före beräknad förlossning och tas ut fram till och med dagen före faktisk förlossning. Det innebär att en kvinna som föder barn efter beräknad förlossning kan få mer än 30 dagar med graviditetspenning medan en kvinna som föder barn före beräknad förlossning blir berättigad till färre än 30 dagar med graviditetspenning. I tredje stycket sägs att gravida kvinnor i riskabla arbetsmiljöer (som omfattades av den tidigare havandeskapspenningen) har rätt till ersättning från förbudstidpunkten. Antalet möjliga dagar har utökats till att gälla samtliga dagar som förbudet gäller och längst till och med dagen före faktiskt förlossning. Tidigare ersattes endast dagar fram till tio dagar före beräknad förlossning.

För kvinnor med graviditetsbesvär för tid före 30 dagar före beräknad förlossningen finns liksom tidigare möjlighet att ta ut förtida uttag av föräldrapenning enligt 4 kap. AFL. Leder graviditeten till besvär som kan anses som sjukdom skall kvinnan i stället ges rätt till sjukpenning enligt AFL. Se även 8.3.

9 a §

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur graviditetspenningen beräknas.

I *första stycket* anges att ersättningen liksom tidigare havandeskapspenningen är kalenderdagsberäknad. Graviditetspenningens belopp följer också reglerna om sjukpenning, vilket överensstämmer med vad som gällde för den tidigare havandeskapspenningen.

Av *andra stycket* framgår att graviditetspenningens ersättningsnivåer omfattar hel, tre fjärdedels, halv samt en fjärdedels ersättning.

I *tredje stycket* anges att kvinnan endast kan ta ut graviditetspenningen under arbetsfria dagar om hon är ledig i direkt anslutning till dessa. Om t.ex. lördag och söndag är arbetsfria dagar kan kvinnan ta ut ersättning på heltid dessa dagar om hon är ledig på heltid antingen fredag eller måndag och för den tiden tar ut graviditetspenning.

9 b §

Paragrafen är ny.

I *andra stycket* anges att en skiftlig ansökan skall göras hos Försäkringskassan beträffande graviditetspenning som beviljas på grund av förbud mot arbete under graviditet, men att det för graviditetspenning enligt *första stycket* räcker med en anmälan.

Enligt *tredje stycket* kan Försäkringskassan bevilja förmånen även för tid innan ansökan eller anmälan inkommit hos kassan om det förelegat hinder för sådan ansökan eller anmälan eller om det annars föreligger särskilda skäl (se prop. 1984/85:78 s. 88 f. och 120 där det vad gäller ansökan angavs att det räcker med en muntlig ansökan).

Fjärde stycket reglerar förhållanden som i de delar det rör förbud för fortsatt arbete överförts från havandeskapspenningen. Försäkringskassans möjlighet att ställa krav på att en kvinna styrker sin rätt till graviditetspenning till följd av förbud för fortsatt arbete till följd av graviditet genom ett särskilt intyg av arbetsgivaren eller annan som kan ge upplysning om arbetsförhållandena bibehålls.

Femte stycket överensstämmer med de regler som tidigare gällde beträffande havandeskapspenning och som nu överförts till graviditetspenningen.

9 c §

Paragrafen är ny. *Första och andra styckena* har till större delen flyttats över från tidigare 9 a §. Reglerna överensstämmer med de som gäller för föräldrapenningsförmånerna i 4 kap. 17 § andra stycket AFL (se prop. 1993/94:220).

Tredje stycket är helt nytt. Reglerna hindrar inte en kvinna som uppbär graviditetspenning att byta ut ersättningen mot semester.

4 kap.

1 §

I *första stycket* anges nu även den särskilda föräldrapenningen som en föräldrapenningförmån. Försäkringskassan kan under vissa förutsättningar bevilja en annan försäkrad som avstår från förvärs-

arbete särskild föräldrapenning för att vårda ett barn. Se vidare 4 b § och avsnitt 8.13.

Hänvisningen i *fyjärde stycket* till de s.k. pappadagarna har tagits bort då dessa dagar slopats.

2 §

Andra stycket är nytt och innebär att en annan försäkrad som har rätt till särskild föräldrapenning i viss utsträckning likställs med en förälder som avses i första stycket, dvs. en vårdnadshavare.

3 §

Ändringen i *första stycket* innebär att föräldrapenning med anledning av barns födelse eller adoption numera utges under högst 450 dagar sammanlagt för föräldrarna. Se avsnitt 8.4.

Sjätte stycket är nytt. Den förälder som vårdar barnet när den andre föräldern är intagen i kriminalvårdsanstalt skall ha rätt att under vissa förutsättningar själv uppbära den intagne förälderns föräldrapenning. För att Försäkringskassan skall konstatera att den förälder som vårdar barnet skall ha rätt att själv nyttja hela tiden med föräldrapenning krävs det att den föräldern har tagit ut samtliga sina föräldrapenningdagar samt att föräldern som är intagen i kriminalvårdsanstalt är förhindrad att uppbära föräldrapenning under den tid som föräldrapenning längst kan utges, dvs. fyra år. Utredningen har inte ansett det rimligt att dagarna skall kunna användas av den andre föräldern i de fall den intagne föräldern vistas på särskilt av Kriminalvården kontrollerade hem tillsammans med barnet, genomgår annan typ av utslussning med vård av barnet eller enligt särskilda regler vistas på anstalt tillsammans med spädbarn. De olika typer av kriminalvårdspåföljder och begrepp som utredningen nämner följer de förslag som lagts av Kriminalvårdskommittén (SOU 2005:54). Det krävs inte något medgivande från den intagne föräldern att denna avstår från sin rätt. De omständigheter som nu redovisas är tillräckliga för att konstatera att den intagne föräldern är förhindrad att nyttja sin rätt till föräldrapenning och inte kan vårda barnet. Om det senare skulle visa sig att Försäkringskassans bedömning av förälderns situation är felaktig torde Försäkringskassan rimligen inte kunna neka den intagne föräldern

sin rätt till föräldrapenning, om föräldern i övrigt uppfyller kraven för föräldrapenning. Det kan ju visa sig att föräldern som avtjänar ett fängelsestraff beviljas resning, målet tas upp tillförnyad prövning i domstol och föräldern sedermera frikänns. Jämför RÅ 2004 ref 89, där en förälder felaktigt har uppburit föräldrapenning på sjukpenningnivå med anledning av barns födelse under samtliga dagar för vilka sådan föräldrapenning kan utges och där den andra föräldern härefter ändå ansetts ha rätt att uppbära sin del av föräldrapenningen på sjukpenningnivå. Se även avsnitt 8.4.

I *sjunde stycket* återfinns bestämmelserna om en förälders rätt att avstå rätt att uppbära föräldrapenning till förmån för den andre föräldern. Tiden för rätt till avstående har ändrats så att den tid under vilken förälder inte kan avstå rätt att uppbära föräldrapenning till förmån för den andre föräldern förlängts till 150 dagar per barn eller vid flerbarnsbörd för barnen gemensamt. Se även avsnitt 8.4.

I *åttonde stycket* återfinns bestämmelserna om de dagar föräldrapenning längst kan utges. Uttaget av föräldrapenningdagar har begränsats till dess barnet fyllt fyra år, mot tidigare till dess barnet fyllt åtta år eller den senare tidpunkt då barnet har avslutat det första skolåret.

4 a §

I en ny paragraf införs möjligheten för *båda* föräldrarna att vara hemma med barnet gemensamt i nära anslutning till barnets födelse eller adoption (s.k. dubbeldagar). Båda föräldrarna har rätt att uppbära föräldrapenning *samtidigt för samma* barn under trettio dagar av den individuella tiden för respektive förälder. Härigenom görs ytterligare ett undantag från huvudregeln att föräldrapenning tillkommer den förälder som har den huvudsakliga vården om barnet. Dubbeldagarna kan användas när den andre föräldern närvarar vid förlossningen och för att vårda barnet och sköta hemmet. Dagarna kan användas på samma sätt som de tidigare pappadagarna, men dagarna har utökats till trettio mot tidigare tio dagar. Föräldrarnas gemensamma rätt begränsas. Dagarna kan tas ut tidigast i samband med barnets födelse och som längst inom sextio dagar efter barnets hemkomst efter förlossningen. Uttrycket ”barnets hemkomst efter förlossningen” finns sedan tidigare i t.ex. 4 kap. 4 § AFL. Uttrycket skall användas på samma sätt som tidigare. För adopterade barn

gäller motsvarande regler från den tidpunkt då föräldrarna fått barnet i sin vård. Se även avsnitt 8.5.

4 b §

Paragrafen är ny och reglerar den särskilda föräldrapenning som är ett stöd till ensamvårdande föräldrar under den tid som föräldrapenning utges. Den särskilda föräldrapenningen redovisas utförligt i kapitel 8.13.

I *första stycket* anges att det är Försäkringskassan som prövar och beviljar en annan försäkrad särskild föräldrapenning, efter medgivande av den ensamvårdande föräldern. Avsikten är att den andra eller andre försäkrade skall vårda barnet i föräldrarnas ställe när föräldern blir sjuk eller smittad. För att en annan försäkrad än föräldern skall kunna få del av förmånen förutsätts att föräldrarnas förmåga är så nedsatt att han eller hon inte kan vårda barnet på grund av sjukdom eller smitta. Det krävs vidare att föräldern beviljats och skulle ha uppburit föräldrapenning om han eller hon inte blivit sjuk eller smittad och att föräldern inte får föräldrapenning endast av det skälet att han eller hon för samma tid får sjukpenning eller motsvarande förmån. Undantag skall också göras för en förälder som inte fyllt 18 år och kvinnor som vid tiden för förlossningen är intagna i kriminalvårdsanstalt eller hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. När det gäller den gruppen finns det redan särbestämmelser i 4 kap. 18 § tredje och fjärde styckena AFL.

Med ensamvårdande förälder avses en förälder som har ensam vårdnad om ett barn, föräldrar som har gemensam vårdnad om barnet men där den andre föräldern inte har rätt till föräldrapenning och de fall då en förälder på grund av sjukdom eller handikapp varaktigt saknar förmåga att vårda barnet och den andre föräldern själv har rätt att uppbära föräldrapenning, se 3 § fjärde och femte styckena AFL. Se förtydligandet i avsnitt 8.13 av vad som menas med "annan försäkrad". Förutsättningarna för rätt till den särskilda föräldrapenningen överensstämmer i övrigt i stort med de som gäller för att beviljas den tillfälliga föräldrapenningen som avses i 4 kap. 11 a §; jämför även 3 kap. 7 § sjunde stycket AFL vad gäller sjukdomsbegreppet.

Av *andra stycket* framgår att Försäkringskassan kan låta inhämta läkarutlåtande för att styrka föräldrarnas sjukdom eller smitta.

I *tredje stycket* anges att särskild föräldrapenning kan beviljas tidigast för tid efter barnets födelse, dock längst till dess barnet har fyllt fyra år. En utsträckt tid gäller dock för adopterade barn enligt 4 kap. 5 § AFL.

Någon avräkning för föräldrarnas föräldrapenning skall inte ske. Den särskilda föräldrapenningen utges för tid motsvarande de föräldrapenningdagar som föräldern har kvar att ta ut, men inte fler.

5 §

Ändringen innebär att den särskilda föräldrapenningen skall kunna användas även när en ensamvårdande förälder som har ett adopterat barn blir sjuk eller smittad.

6 §

I *första stycket* har begreppet lägstanivå tagits bort då det inte finns behov av att ha det kvar. Beloppet för grundnivån har höjts från 180 kronor till 230 kronor.

I *andra stycket* används endast grundnivåbegreppet. I stycket läggs också till att den särskilda föräldrapenningen skall utges motsvarande den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst. Syftet med att lägga till den särskilda föräldrapenningen i stycket är att frita den från 240-dagarsvillkoret. I övrigt gäller bestämmelserna om sjukpenninggrundande beräkningar även för en sådan försäkrad, se 4 kap. 2 §.

I *tredje och fjärde styckena* har de extra 90 dagarna med belopp enligt lägstanivån tagits bort. Observera att 180 dagar med ersättning bibehålls vid flerbarnsbörd.

I paragrafens sjätte och sjunde stycke fanns tidigare bestämmelser om beräkningen av särskilt skydd för föräldrapenningens nivå. Dessa regler har nu slopats. Se närmare kapitel 8.9.

7 §

Ändringen i *första stycket* föranleds av att förmånsnivån motsvarande en åttondels förmån i föräldraförsäkringen har slopats. Se även avsnitt 8.8.

8 §

Paragrafen har ändrats så att en åttondels förmån och lägstanivån i föräldraförsäkringen slopats.

10 §

I *tredje stycket* har bestämmelser om den nya förmånen barndagar införts. I bestämmelsen anges att en förälder till barn som fyllt fyra år men inte tio år har rätt till tillfällig föräldrapenning även när föräldern helt avstår från förvärvsarbete i samband med vård av barn eller för besök i barns förskola, skola eller fritidshem (barndagar). Barndagarna är inte möjliga att överföra mellan åren och inte heller mellan föräldrar. Barnets föräldrar har möjlighet att ta ut barndagarna samtidigt. Se även avsnitt 8.11.

I *fjärde stycket* återfinns den särskilda rätt som en förälder till barn som omfattas av 1 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, har till tillfällig föräldrapenning från barnets födelse tills barnet fyllt 16 år när föräldern avstår från förvärvsarbete i samband med besök i barns förskola, skola eller fritidshem (kontaktdagar). Kontaktdagarna bibehålls oförändrade som ett särskilt stöd till denna grupp. Föräldern har liksom tidigare rätt att välja mellan att ta ut hela eller delar av dagar till skillnad mot barndagarna som endast gäller hela dagar. Dessutom gäller kontaktdagarna under längre tid. Observera att dessa föräldrar också har rätt att med stöd av barndagarna i tredje stycket ta ut tillfällig föräldrapenning under två dagar per år för att vårda sitt barn som fyllt fyra år men inte tio. Se även avsnitt 8.11.

I *femte stycket* återfinns den tillfälliga föräldrapenningen som försäkringskassan kan besluta att annan försäkrad än en förälder kan få rätt till i vissa uppräknade situationer i samband med barns födelse eller adoption. Förutsättningarna och ändamålen för att få rätt till förmånen är i stort desamma som tidigare. Omständigheter som kan utgöra sannolika skäl för att den andre föräldern inte kommer att nyttja sina dagar och det av andra omständigheter kan vara oskäligt är desamma som tidigare. Exempel på situationer när det skulle vara oskäligt att inte låta föräldern avstå från sin rätt är när föräldrarna inte har någon kontakt med varandra eller inte har för avsikt att leva tillsammans. Exempel på situationer när den andre föräldern inte kan ta del av vården av sitt barn är att föräldern ålagts

besöksförbud eller är intagen på institution, t.ex. sjukhus, kriminalvårdsanstalt eller dylikt. Se även proposition 2000/01:44 s. 28–30 och 43 f. samt betänkande 2000/01:SfU10 s. 15. Det är fortfarande så att Försäkringskassan fattar beslut om att bevilja förmånen och att den försäkrade skall avstå från förvärvsarbete för att kunna uppbära den. I likhet med tidigare utges förmånen under högst tio dagar och under viss tid, se vidare 12 §. Bestämmelserna har till viss del fått ny karaktär. Möjligheterna att bevilja tio dagarna till annan försäkrad begränsas av att dagarna endast kan nyttjas om föräldern sannolikt inte kommer att kunna nyttja tio av de dagar som han eller hon har rätt till enligt 4 a §, dvs. dubbeldagarna. Av paragrafen framgår vilka situationer som avses. Om en förälder tar ut färre dagar än tio så har en annan försäkrad rätt att i motsvarande mån uppbära tillfällig föräldrapenning för den eller de dagar som återstår. Om föräldern t.ex. redan tagit ut tre dagar av sina reserverade dagar som samtida uttag tillsammans med den andre föräldern så har den andre försäkrade rätt till tillfällig föräldrapenning för resterande sju dagar. Eftersom föräldern sammantaget har rätt till 30 reserverade dagar med föräldrapenning så går föräldern inte miste om samtliga sina dubbeldagar utan det återstår ändå 20 dagar för föräldern att använda för samtidigt uttag tillsammans med den andra föräldern. Andra förändringar som gjorts i stycket är att ordet fader bytts ut mot förälder i de fall det har varit möjligt. Se i övrigt avsnitt 8.12.

I *sjunde stycket* har hänvisningen till pappdagarna tagits bort. Se även avsnitt 8.5.

12 §

I *andra stycket* införs att varje förälder har möjlighet att ta ut två barndagar per förälder och år. Barndagar kan endast tas ut i form av hela dagar. Se avsnitt 8.11.

I *tredje stycket* återfinns särreglerna om barndagar för funktionshindrade barn (kontaktdagar). Se även avsnitt 8.16.

I *fjärde stycket* återfinns nu den tillfällig föräldrapenning om tio dagar till en annan försäkrad än en förälder som utges efter i stort sett samma förutsättningar som tidigare. Tidigare avräknades dessa tio dagar gentemot de s.k. pappdagarna, vilket inte längre är fallet. Nu begränsas i stället rätten att få tillfällig föräldrapenning av att dessa dagar endast kan nyttjas under de förutsättningar som anges i

10 §. Den tid under vilken en annan försäkrad än en förälder kan få tillfällig föräldrapenning är densamma som tidigare. Se även avsnitt 8.12.

14 §

Ändringen i *första stycket* föranleds av att förmånsnivån motsvarande en åttondels förmån i föräldraförsäkringen har slopats.

14 a §

Ändringen i bestämmelsens *första punkt* är i konsekvens med att havandeskapspenningen har tagits bort och graviditetspenningen har införts.

16 §

I konsekvens med att ytterligare viss del av föräldrapenningen kan utges till båda föräldrarna för samma tid och barn har uppräkningsregeln av undantagen i *första stycket* utökats med 4 a §.

17 §

I *första stycket* utökas reglerna om samordning med graviditetspenningen som utges för samma tid som föräldrapenning.

18 §

Ändringen i *andra stycket* föranleds av att förmånsnivån motsvarande en åttondels förmån i föräldraförsäkringen har slopats.

11.2 Förslaget till lag om ändring i föräldraledighetslagen (1995:584)

3 §

Till följd av att det införs en ny rätt till ledighet i 3 a § – graviditetsledighet – införs en ny punkt 2 i *första stycket*. Punkterna i paragrafen har därmed förskjutit i sin helhet. I 4 punkten läggs den nya rätten till barnledighet (se 5 a §) till. I 5 punkten tas förkortningen av normal arbetstid med en åttondel bort. I 7 punkten läggs ledighet med särskild föräldrapenning (se 8 §) till.

I *andra stycket* införs att det inte fordras någon kvalifikationstid för graviditetsledigheten. Se närmare 8.3.2.

3 a §

Paragrafen och rubriken närmast före paragrafen är ny. Rätten till graviditetsledighet möjliggör för en förvärvsarbetande kvinna att vara helt ledig såväl som delledig från arbetet trettio dagar före förlossningen. Under graviditetsledigheten har kvinnan rätt till graviditetspenning enligt lagen (1962:380) om allmän försäkring, AFL. I 4 § finns bestämmelser om att kvinnor kan vara helt lediga under en sammanhängande tid om sju veckor före den beräknade tiden före förlossningen och sju veckor efter förlossningen (mammaledighet).

5 a §

Paragrafen är ny och innebär att en ny rätt till ledighet införs – barnledighet.

I *första stycket* anges att en förvärvsarbetande förälder har rätt till ledighet enligt föräldraledighetslagen med åtta dagar per år för vård av barn i åldrarna som anges i paragrafen. Ledigheten kan endast tas ut i form av hel ledighet. Barnledighet enligt denna paragraf täcks inte av någon motsvarande rätt till tillfällig föräldrapenning enligt AFL. Enligt 8 § har föräldern dock rätt att vara ledig från arbetet under ytterligare två barndagar, i dessa fall med tillfällig föräldrapenning enligt AFL (se 8 §). Se avsnitt 8.11.

Av *andra stycket* framgår att det krävs att arbetstagaren varit anställd viss tid hos arbetsgivaren för att ha rätt att utnyttja dagarna

med barnledighet (kvalifikationstid). Observera att motsvarande inte gäller för rätt till ledighet med tillfällig föräldrapenning enligt 8 §. Se vidare avsnitt 8.11.

I *tredje stycket* har införts en regel för att underlätta för arbetsgivaren att få kännedom om hur många dagar som arbetstagare som byter anställning redan nyttjat hos tidigare arbetsgivare. I de flesta fall kan man förmoda att arbetsgivaren får förlita sig på arbetstagarens uppgifter, annars ringa och kontrollera med tidigare arbetsgivare.

6 §

Bestämmelsen har ändrats till följd av att förkortningen av normal arbetstid med en åttondel tagits bort. Se närmare avsnitt 8.8.

8 §

I rubriken har en ny ledighetsrätt lagts till. I paragrafen har tillkommit att en arbetstagare har rätt till ledighet under den tid han eller hon har rätt till särskild föräldrapenning. Ledigheten kan i likhet med föräldrapenning tas ut som hel ledighet eller i form av förkortning av normal arbetstid. Rätten till ledighet gäller till dess barnet fyllt fyra år, men inte längre. Någon rätt till ledighet därefter föreligger inte. För adoptivföräldrar gäller dock en utsträckt tid. Se närmare avsnitt 8.13. Enligt 8 § har en förälder också rätt att vara ledig från arbetet för dagar som motsvarar barndagarna i AFL.

13 §

I *första stycket* har lagts till att en arbetstagare som vill utnyttja sin rätt till ledighet med särskild föräldrapenning enligt 8 § skall anmäla detta till arbetsgivaren minst två månader före ledighetens början eller, om det inte kan ske, så snart som möjligt. Se vidare 8.13. I första stycket har vidare den andra meningen flyttats med till ett nytt tredje stycke.

Ett nytt *andra stycke* har införts där det framgår att en arbetstagare som vill utnyttja sin rätt till ledighet enligt 3 a § skall anmäla detta till arbetsgivaren minst två veckor före ledighetens början eller, om det inte kan ske, så snart som möjligt.

Tredje stycket motsvarar det tidigare första styckets andra mening.

Fjärde stycket är nytt och motsvarar det tidigare tredje stycket.

11.3 Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringslagen (1999:799)

3 kap.

1 §

Ändringen i *andra punkten* har gjorts till följd av att begreppet lägstanivå har tagits bort från föräldrapenningen. Det är nu möjligt att få föräldrapenning med som lägst 230 kronor i stället för som tidigare 60 kronor om dagen. Se vidare 8.7.

4 §

I *första punkten* införs graviditetspenningen som helt har ersatt havandeskapspenningen.

I *andra punkten* införs grundnivån som helt har ersatt lägstanivån.

8 §

I *första stycket* införs grundnivån som helt har ersatt lägstanivån.

11.4 Förslaget till lag om ändring i semesterlagen (1977:480)

17 §

I *första stycket 2* har den nya graviditetspenningen införts, som helt har ersatt havandeskapspenningen. Dessutom har införts att frånvaro från arbetet under tid för vilken särskild föräldrapenning utges är semesterlönegrundande.

Särskilda yttranden

Särskilt yttrande

av Sofia Bergström

Ytterligare individualisering av föräldraförsäkringen

I enlighet med nuvarande utformning av föräldraförsäkringen kan en fullständig statistik över föräldrarnas uttag av föräldrapenningdagar inte ges tidigare än då barnen uppnått en ålder av 8 år. Detta innebär att det inte finns någon tillgänglig komplett statistik över fördelningen av föräldrapenning för barn födda senare än 1997. Statistik över den årliga fördelningen av föräldrapenninguttaget visar dock att 18,7 % av dagarna används av fadern. Enligt uppgifter från Försäkringskassan var andelen män som tagit ut föräldrapenning 43 % år 2004. Under 2004 tog fäderna ut ca 33 dagar i snitt. Motsvarande siffra för mödrarna var 108 dagar. De flesta dagarna tas ut under barnets två första levnadsår. Männen andel av dagarna tas i de flesta fall ut när barnet är mellan 1–1 ½ års ålder. Undersökningar utförda av Försäkringskassan visar att en majoritet av föräldrarna är nöjda med den fördelning av föräldrapenninguttaget som man utifrån individuella och familjerelaterade utgångspunkter har gjort.

Besluten kring föräldraledighet i samband med barnafödande är beslut som fattas utifrån familjens behov, önskemål och befintliga situation. Utredningen har i stor omfattning diskuterat frågor kring skälen till att fördelningen av föräldrapenningdagar på årlig basis är ojämn mellan könen. I synnerhet har skäl i form av statistisk diskriminering, ojämlika könsförhållanden i parrelationer, arbetsgivares negativa inställning till föräldraledighet samt en ojämsställd arbetsmarknad diskuterats. I liten eller ingen utsträckning har det faktum att de enskilda familjernas individuella val eller pre-

ferenser kan göras utifrån individuella utgångspunkter som är oberoende av könsdiskriminerande skäl berörts.

Utredaren föreslår att en ytterligare del av försäkringen skall individualiseras på sådant sätt att föräldrarna tilldelas en individuell del om 5 månader vardera samt 5 månader som kvarstår att dela på i enlighet med det individuella önskemålet (5+5+5).

Genom en modell enligt vilken lagstiftaren anger den individuella familjens fördelning av föräldraförsäkringen, kommer naturligtvis ambitionen att uppnå en jämnare fördelning av försäkringen mellan män och kvinnor att uppnås betydligt snabbare i förhållande till den alternativa lösningen att arbeta med en attitydspåverkan som på längre sikt skulle kunna förändra ett icke önskvärt handlingsmönster. Innan sådant beslut fattas bör dock lagstiftaren ställa sig frågan om det är ett önskvärt och ett avvägt handlande att genom lag styra den individuella familjens val av fördelning av föräldraförsäkringen. Det är en styrmekanism som enligt erfarenhet även kan leda till att samlat minskat uttag av föräldraförsäkringsdagar för det enskilda barnet.

I samband med diskussionerna om ytterligare individualisering, har i mycket liten eller ingen utsträckning beaktats de olika levnads- och arbetssituationer som olika individer befinner sig i. Givet att alla individer levde i synonyma vardags- och arbetsförhållanden, är de individuella konsekvenserna av en ytterligare kvotering av föräldraförsäkringen i linje därmed också synonyma. Emellertid ter sig verkligheten på annat sätt och det finns skäl att framhålla grupper som inte på samma sätt låter sig passas in i det föreslagna försäkringsmönstret. Utan avsikt att göra någon uttömmande beskrivning av vilka dessa fall kan vara, lämnas dock några exempel:

Arbetstidsförläggning

Arbetstidsförläggning varierar kraftigt mellan olika branscher och olika arbetsuppgifter. Närvaro i familjen är i många fall inte beroende av att den allmänna försäkringen medger längre ledighetsmöjligheter med bibehållen ersättning. I många fall är den ene förälderns arbetstid förlagd på sådant sätt att familjen som helhet får mer gemensam tid tillsammans genom att den förälder med mest ordinär arbetsvecka tar ut så stor del av ledigheten som möjligt.

Den möjligheten minskas genom ökad individualisering av försäkringen.

Ingen fast förankring på arbetsmarknaden

Det finns ett stort antal personer som inte har en fast förankring på arbetsmarknaden i formell mening, t.ex. på grund av tidsbegränsade anställningar eller vikariat. Ett förvärvsavbrott motsvarande fem månader kan i dessa fall medföra att de fjärras ännu mer från den etablerade arbetsmarknaden eller tvingas avstå från ett förvärvsarbete som erbjuds.

En yrkesarbetande och en studerande förälder

En studerande som inte uppfyllt kvalifikationsvillkoren för rätt till föräldraförsäkring på SGI-nivå, har rätt till ersättning på lägstanivå. Under föräldraledighetstid då ersättning från föräldraförsäkringen uppbärs och om inga studier utförs, kvarstår inte rätten till studiestödersättning under motsvarande period. Familjeekonomin samt flexibilitetsmöjligheterna i dessa situationer föranleder att det finns skäl att anta att dessa familjer även fortsättningsvis har behov av stor flexibilitet vad avser uttaget av föräldraledighet.

Egenföretagare

För en få- eller enmansföretagare vilar företagets existens på den egna insatsen i form av tid och kompetens och det erfordras en stor följsamhet i förhållande till omvärlden och rådande marknadssituation. För de flesta är det svårt eller omöjligt att planera längre ledighet och frånvaro från arbetet, då detta leder till att verksamheten avstannar. Konsekvensen av att vara frånvarande från den egna verksamheten i fem månaders tid kan för en egenföretagare vara att verksamheten upphör, i frånvaro av den individ som de facto är verksamheten.

Minskade möjligheter att överlåta föräldraledighet mellan föräldrarna får olika effekter för olika grupper. Det kan på goda grunder antas att företagare har större behov än andra grupper att fritt få fördela ledigheten mellan sig, eftersom ledigheten måste anpassas så att företaget kan drivas vidare. Förslaget får alltså nega-

tiva effekter för småföretagarna, och den gruppen är förhållandevis stor. Ett tecken på detta är att det finns omkring 850 000 företag i intervallet 0–49 anställda. Här finns det förstås ett antal företagare som av olika skäl, exempelvis ålder, inte berörs av föräldraledighet. Men det verkar klart att en relativt stor grupp berörs negativt av förslaget.

Förslaget kan sannolikt leda till negativa effekter avseende människors vilja att starta företag. Så är förstås fallet bara för den grupp som är i fertil ålder och som dessutom funderar på att starta företag. Men eftersom nystarten av företag är låg här i landet, så är det viktigt att ta varje möjlighet att underlätta detta, och att undvika förslag som går i motsatt riktning, som det nu aktuella.

De ovan redovisade situationerna visar att förslaget om att minska rätten att överlåta ledighet missgynnar vissa grupper framför andra. Redan detta borde vara ett skäl att inte genomföra förslaget, förutsatt att en föreslagen förändring inte motiveras av starka skäl. Och några sådana är svåra att se.

Statistisk diskriminering – konsekvensen av ett ojämnt uttag av föräldraförsäkringen?

Svenskt Näringsliv har i juni 2005 presenterat en rapport om män och kvinnor i lönestatistiken. Undersökningen som utgår från uppgifter rörande 1,5 miljoner anställda inom den privata sektorn visar att det finns mindre löneskillnader som är oförklarade, men att det sammantaget inte finns grund för påståendet att det förekommer lönediskriminering i de privata företagen. Då löneskillnader mellan män och kvinnor rensas för skillnader i yrke, ålder och utbildning är den återstående löneskillnaden 4,8 procent för hela den undersökta gruppen. För gruppen tjänstemän är skillnaden 6,5 procent och för gruppen arbetare 2,2 procent. I statistiken saknas dock variabler som antalet år i yrket, antal år i företaget, arbetets svårighetsgrad och komplexiteten i arbetsuppgifterna. Genom andra undersökningar som genomförts vet man att sådana variabler har betydelse för lönesättningen i det individuella fallet.

Enligt utredaren, anses dock denna oförklarliga löneskillnad bero på det som benämns statistisk diskriminering, dvs. det faktum att kvinnor som genom sitt könsrelaterade handlingsmönster väljer att vara föräldralediga under längre tid än mannen behandlas som högre riskfaktorer enbart genom sin könstillhörighet och därmed

ges lägre lön. Utredaren redogör över huvud taget inte för anledningen till att detta antas vara fallet, men menar att en ytterligare individualisering av försäkringen skulle minska den på förhand antagna hypotesen om en förekommande statistisk diskriminering.

Förlängning av försäkringen

Utredaren föreslår en förlängning av antalet dagar med ersättning för inkomstbortfall på SGI-nivå i föräldraförsäkringen samt att nuvarande 90 dagar på lägstnivå föreslås tas bort. Bakgrunden till detta är att förslaget också inkluderar en förkortning av den tidsperiod under vilken förälder kan göra anspråk på försäkringen. Redan idag är den svenska föräldraförsäkringen den mest generösa i världen och utredaren har inte närmare redogjort för vilka bakomliggande behov som föranleder förslaget och de kostnader som det medför.

I utredningsmaterialet framhåller utredaren vikten av att närvaro på arbetsplatsen är en indikator på lönesituationen. I och med den föreslagna förlängningen av föräldraledighet med inkomstbortfallsersättning, i kombination med de föreslagna kontaktdagarna, blir frånvaron i samband med barnafödande än mer omfattande. Med eller utan ökad kvotering blir konsekvensen att personer i barnafödande ålder kan antas vara frånvarande från arbetet i ännu högre utsträckning än idag. Således, i enlighet med det resonemang som utredningen för, skulle en förlängning av försäkringen innebära att de negativa konsekvenserna för föräldralediga föräldrar förstärks.

Kontaktdagar i åldrarna 4–10 år

Utredaren föreslår att de 90 dagarna på lägstanivå skall tas bort. Dessa skall istället ersättas av en ledighetsrätt för varje förälder motsvarande 10 dagar per barn och år i åldrarna 4–10 år. Av de tio dagarna skall två dagar ersätta inkomstbortfallet på SGI-nivå. De övriga åtta årliga dagarna skall endast vara kopplad till en ledighetsrätt.

Förslaget innebär att dagens 90 dagar med en ersättning på lägstanivå ersätts med en ledighetsrätt motsvarande 120 dagar fördelade på två föräldrar. Sammantaget innebär detta att förslaget

resulterar i 30 extra ledighetsdagar fördelade på 6 år för varje barn i åldrarna 4–10 år, förutsatt att föräldrarna utnyttjat ledighetsrätten.

Till utredningen har inte fogats någon beräkning av kostnaden för det produktionsbortfall denna ledighetsrätt innebär. Som en jämförelse kan hänvisas till nationaldagsutredningen som i sitt betänkande SOU 2004:58 konstaterade att införandet av en extra helgdag utan andra förändringar medför ett årligt inkomstbortfall inom tillverkningsindustrin på omkring 0,3 procent. Enligt utredaren ansågs det inte rimligt att i rådande ekonomiska läge införa ytterligare helgdagar. Motsvarande överväganden bör göras även i förhållande till den ytterligare ledighetsrätt som utredaren föreslår i form av s.k. kontaktdagar.

Finansiering

Utredaren föreslår i sitt betänkande en rad åtgärder inom ramen för föräldraförsäkrings-lagstiftningen som genererar kostnader i den offentliga budgeten.

För att rimligheten i ett förslag som innebär en ökning av de offentliga utgifterna skall kunna värderas och en avvägning i förhållande till andra offentliga utgifter skall kunna göras, är ett synliggörande av finansieringen en förutsättning. Att finansieringen skall ske inom ramen för ett ”reformutrymme” kan inte anses som tillräckligt klargörande.

En principiell fråga är huruvida föräldraförsäkringen kan karakteriseras som en försäkring i generell bemärkelse, mot bakgrund av att den är en sammanblandning av såväl bidragssystem som en inkomstbortfallsersättning. Detta bör som en följd speglas i finansieringen av föräldraförsäkringen. Den övergripande frågan är rimligheten i att kostnaden för familjepolitiska bidragssystem skall bäras av arbetsgivarkollektivet. Försäkringen bör till större del finansieras av allmänna skattemedel då den är en för alla gemensam angelägenhet.

I det fall försäkringen även framgent kommer att finansieras medelst arbetsgivaravgifter, skall sådana inte tas ut på lönedelar som inte kompenseras av försäkringen.

Särskilt yttrande

av Mikael Åsell

Föräldraförsäkringsutredningen har regeringens uppdrag att göra en översyn av reglerna för föräldraförsäkringen. Utredningen lyder under kommittéförordningen (1998:1474).

Finansiering av utredningens förslag

Av 14 § i nämnda förordning framgår bl.a. att utredningen skall föreslå en finansiering om dess förslag medför kostnadsökningar för staten. Detta framgår också av utredningens direktiv där det framhålls att särskild vikt skall läggas vid att redovisa förslag till finansiering i de delar förslagen innebär ökade kostnader eller minskade intäkter för det allmänna. Ökade kostnader anses i detta sammanhang uppkomma om förslagen leder till högre kostnader än de som gäller för dagens föräldraförsäkring.

Utredningen har för finansieringen av sina förslag valt att till stora delar hänvisa till ett reformutrymme på ytterligare två månader som anvisats i regeringens och samarbetspartiernas överenskommelse om politiken för mandatperioden. Det kan dock konstateras att detta reformutrymme inte ingår i utgifterna för dagens föräldraförsäkring. Vidare kan konstateras att regeringens och samarbetspartiernas överenskommelse tydligt anger att reformer bara kan genomföras under förutsättning att de ekonomiska ramarna så medger. För viktiga delar av utredningens förslag saknas således förslag på finansiering.

Litteraturförteckning

- Adsera, A., 2004, "Changing Fertility Rates in Developed Markets. The Impact of Labor Market Institutions", *Journal of Population Economics*, Vol. 17, s. 17–43.
- Adsera, A., 2005, "Differences in Desired and Actual Fertility: An Economic Analysis of the Spanish Case", Discussion Paper Series, IZA DP No 1584, Institute for the Study of Labor (IZA), Bonn.
- Ahn, N. och Mira, P., 2001, "Job bust, baby bust? Evidence from Spain", *Journal of Population Economics*, Vol. 14, s. 505–521.
- Ahrne, G. och Roman, C., 1997, *Hemmet, barnen och makten. Förhandlingar om arbete och pengar i familjen*. Rapport till Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män, SOU 1997:139. Fritzes, Stockholm.
- Akerlof, G. A. och Kranton, R. E., 2000, "Economics and Identity", *Quarterly Journal of Economics*, Vol. CXV, No. 3, s. 715–753.
- Albrecht, J. W., Edin, P-A., Sundström, M. och Vroman, S. B., 1997, "Kvinnors och mäns löner – förvärvsavbrottens betydelse", i Persson, I. och Wadensjö, E. (red.), *Kvinnors och mäns löner – varför så olika?*, Rapport till Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män, SOU 1997:136. Fritzes, Stockholm.
- Albrecht, J. W., Edin, P-A., Sundström, M. och Vroman, S. B., 1999, "Career Interruptions and Subsequent Earnings: A Reexamination Using Swedish Data", *Journal of Human Resources*, Vol. XXXIV, No. 2, s. 294–311.
- Albrecht, J. W., Björklund, A., och Vroman, S. B., 2003, "Is There a Glass Ceiling in Sweden?", *Journal of Labor Economics*, Vol. 21 No. 1, s. 145–177.

- Andenæs, A., 1996, *Forældre og barn i forandring*. Akademisk avhandling. Universitet i Trondheim, Trondheim.
- Andersson, G., 1999, "Childbearing trends in Sweden 1961–1997", *European Journal of Population*, Vol. 15, s. 1-24.
- Andersson, G., 2002, "Fertility developments in Norway and Sweden since the early 1960s", *Demographic Research*, Vol. 6, No. 4, s. 67–86. (Finns på: <http://www.demographic-research.org/Volumes/Vol6/4.>)
- Andersson, G., 2004, "Childbearing developments in Denmark, Norway, and Sweden from the 1970s to the 1990s: A comparison", *Demographic Research Special Collection Vol. 3, No. 7*, s. 155–176. (Finns på <http://www.demographic-research.org.>)
- Andersson, D., Andersson, R., Ernsäter, L., Löfgren, A-K., Mohlin, E. och Thoursie, A., 2004, *Kan välfärdens framtid finansieras? LO om LU*. LO, Stockholm.
- Andersson, K. B. och Eriksson, H., 2005, "Lika eller inte – om kvinnor och män i lönestatistiken", Rapport, Svenskt Näringsliv, Stockholm.
- Angrist, J. D. och Krueger, A. B., 2000, "Empirical Strategies in Labor Economics," i Ashenfelter, O. C. och Card, D. (red.), *Handbook of Labor Economics*, Vol. 3A. North-Holland, Amsterdam.
- Arai, M. och Thoursie, A., 1997, "Individ- och yrkesskillnader mellan kvinnor och män: Hur påverkar de lönen?", i Persson, I. och Wadensjö, E. (red.), *Kvinnors och mäns löner – varför så olika?*, Rapport till Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män, SOU 1997:136. Fritzes, Stockholm.
- Arrow, K., 1972, "Models of job discrimination", i Pascal, A. H. (red.), *Racial discrimination in economic life*. Lexington Books, Lexington.
- Arrow, K., 1973, "The theory of discrimination", i Ashenfelter, O. C. och Rees, A. (red.), *Discrimination in labor markets*. Princeton University Press, Princeton.
- Arrow, K., 1976, "Economic Dimensions of Occupational Segregation: Comment 1", *Signs, Journal of Women in Culture and Society* 1, s. 233–237.
- Barnombudsmannen, 2003, "Vem bryr sig?", Rapport, Barnombudsmannen, Stockholm.
- Barnombudsmannen rapporterar, BR 2004:06, "Upp till 18 – fakta om barn och ungdom", Barnombudsmannen, Stockholm.

- Barnombudsmannen rapporterar, BR 2005:03, "Hur kul är det, på en skala?" Barnombudsmannen, Stockholm.
- Batljan, I., 2005, *Föräldraförsäkring – en fråga om framtiden*. Bilaga 2 till *En reformerad föräldraförsäkring – kärlek, omvårdnad, trygghet*, SOU 2005:73. Fritzes, Stockholm.
- Becker, G. S., 1957, *The Economics of Discrimination*, 2:a upplagan (reviderad 1971). University of Chicago Press, Chicago.
- Becker, G. S., 1965, "A Theory of the Allocation of Time", *Economic Journal*, LXXV (September 1965), s. 493–517.
- Becker, G. S., 1985, "Human Capital, Effort and the Sexual Division of Labor", *Journal of Labor Economics*, Vol. 3, s. 33–58.
- Becker, G. S., 1991, *A Treatise on the Family*. Harvard University Press, Cambridge.
- Bekkengen, L. 1996, "Föräldraledighet om man så vill", Arbetsrapport 96:15, Jämställdhetscentrum, Högsolan i Karlstad.
- Bekkengen, L., 2002, *Man får välja – om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*. Liber, Stockholm.
- Bengtsson, M., 2001, *Tid, rum, kön och identitet*. Studentlitteratur, Lund.
- Bergman, H. och Johansson, P. (red.), 2002, *Familjeangelägenheter. Modern historisk forskning. Om välfärdsstat, genus och politik*. Symposion, Stockholm.
- Bergsten, B. och Bäck-Wiklund, M., 1997, *Det moderna föräldraskapet. En studie av familj och kön i förändring*. Natur och Kultur, Stockholm.
- Bergstrom, T., 1998, "A Survey of Theories of the Family", i Rosenzweig och Stark O. (red.), *Handbook och Population and Family Economics*, Vol. 1A. North-Holland, Amsterdam.
- Björklund, A., Edin, P-A., Holmlund, B. och Wadensjö, E., 2000, *Arbetsmarknaden*, 2:a upplagan. SNS Förlag, Stockholm.
- Björklund, A., Aronsson, T., Edlund, L. och Palme, M., 2001, *Ny kris i befolkningsfrågan? Välfärdspolitiska rådets rapport 2001*. SNS Förlag, Stockholm.
- Björnberg, U., 1994, "Mäns familjeorientering i förändring", i Björnberg, U., Kollind, A-K. & Nilsson, A. (red.), *Janus & Genus. Om kön och social identitet i familj och samhälle*. Bromberg, Stockholm.

- Bohlin, K., 1997, "Familj, makt och ekonomiska resurser – den nya familjeekonomin", i Ahrne, G och Persson, I. (red.), *Familj, makt och jämställdhet*, Rapport till Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män, SOU 1997:138. Fritzes, Stockholm.
- Bongaarts, J., 2001, "Fertility och reproductive preferences in post-transitional societies", i Bulatao, R. och Casterline, J. (red.), *Global Fertility Transition. A Supplement to Population och Development Review*, Vol. 27, s. 260–281.
- Bowlby, J., 1958, "The nature of the child's tie to his mother", *International Journal of Psychoanalysis*, 39, s. 350–373.
- Bradshaw, J. och Finch, N., 2002, "A Comparison of Child Benefit Packages in 22 Countries. Department for Work and Pensions", *Research Report No. 174*. Corporate Document Services, Leeds.
- Brandth, B. och Kvande, E., 2003, *Flexible fedre*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Bremberg, S., 2002, "Sociala skillnader i ohälsa bland barn och unga i Sverige", Rapport 2002:13, Statens Folkhälsoinstitut, Stockholm.
- Broberg, A., Almqvist K. och Tjus, T., 2003, *Klinisk barnpsykologi. Utveckling på avvägar*. Natur och Kultur, Stockholm.
- Burman, E., 1994, *Deconstructing developmental psychology*. Routledge, London.
- Bygren, M. och Duvander A-Z., 2004, "Ingen annan på jobbet har ju varit pappaledig ... ' Papporna, deras arbetsplatser och deras pappaledighetsuttag", i Bygren, M., Gähler, M. och Neremo, M. (red.), *Familj och arbete – vardagsliv i förändring*. SNS Förlag, Stockholm.
- Case, A., Lubotsky, D. och Paxson, C. 2002, "Economic Status och Health in Childhood: The Origins of the Gradient", *American Economic Review*, Vol. 92, s. 1308–1334.
- Chronholm, A., 2004, *Föräldraledig pappa. Mäns erfarenheter av delad föräldraledighet*. Akademisk. avhandling. Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Corman, D., 2000, "Family policies, working life arrangements, och the third child in two low-fertility populations. A comparative study of contemporary France och Sweden", SRRD No. 140, Demografiska enheten, Stockholms universitet.
- Council of Europe, 2004, *Recent demographic developments in Europe 2004*. Council of Europe Publishing, Strasbourg.

- Delander, L., 1978, "Studier kring den arbetsförmedlande verksamheten", i *Arbetsmarknadspolitik i förändring*, SOU 1978:60. Fritzes, Stockholm.
- Direktiv till Familjestödsutredningen, S 1974:01.
- Ds S 1976:5, *Ökade möjligheter till föräldradidighet genom föräldraförsäkringen: rapport med principförslag till ett utbyggnadsprogram av en särskilt tillkallad arbetsgrupp*. Socialdepartementet.
- Ds 2001:57, *Barnafödandet i fokus – Från befolkningspolitik till ett barnvänligt samhälle*. Socialdepartementet.
- Ds 2002:56, *Hållfast arbetsliv – för ett föränderligt arbetsliv*, (av Arbetslivsinstitutet, Stockholm), Näringsdepartementet.
- Duncan, G., Brooks-Gunn, J., Yeung, W. J. och Smith, J. R., 1998, "How much does childhood poverty affect the life chances of children?", *American Sociological Review*, Vol. 63, s. 406–423.
- Easterlin, R. A., 1968, *Population, Labor Force, och Long Swings in Economic Growth: The American Experience*. Colombia University Press, New York.
- Easterlin, R. A., 1973, "Relative Economic Status och the American Fertility Swing", i Sheldon, E. B. (red.), *Family Economic Behavior: Problems och Prospects*. Lippincott, Philadelphia.
- Ekberg, J., Eriksson, R. och Friebel, G., 2004, "Sharing responsibility? Short- and long- term effekts of Sweden's 'daddy-month' reform", Working Paper 3/2004, Institutet för social forskning, Stockholms universitet, Stockholm.
- Elvin-Nowak, Y., 1999, *Accompanied by guilt. Modern motherhood the Swedish way*. Akademisk avhandling. Psykologiska institutionen, Stockholms universitet, Stockholm.
- Elvin-Nowak, Y., 2001, *I sällskap med skulden. Om den moderna mammans vardag*. Albert Bonniers Förlag, Stockholm.
- Elvin-Nowak, Y., 2002a, Mamma får inte bete sig som vilken pappa som helst. FöräldraNätet.
- Elvin-Nowak, Y., 2002b, Nästan-mamman och "Back-up-mamman". Om faderskaps- och moderskapspositioner i det jämställda Sverige. Presentation vid konferensen Subjekt, politikk og kjønnskonstruktioner, Stockholm.
- Elvin-Nowak, Y., 2004, *Nya maskuliniteter i skarven mellan omsorg och arbete – En studie av yrkesarbetande fäders upplevelser av skuld, ansvar och krav*. Forskningsrådet för Arbetsliv och Samhälle, Stockholm.

- Elvin-Nowak, Y., 2005a, *Världens bästa pappa. Om mäns relationer och strävan efter att göra rätt*. Albert Bonniers Förlag, Stockholm.
- Elvin-Nowak, Y., 2005b, *Den som passar bäst gör mest*. Bilaga 3 till *En reformerad föräldraförsäkring – kärlek, omvårdnad, trygghet*, SOU 2005:73. Fritzes, Stockholm.
- Elvin-Nowak, Y. och Thomsson, H., 2003, *Att göra kön*. Albert Bonniers Förlag, Stockholm.
- Elvin-Nowak, Y. och Thomsson, H., 2004, *Att ha kul och visa vad man går för. Om kvinnors och mäns karriärer*. SNS Förlag, Stockholm.
- Esping-Andersen, G., 1990, *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press, Princeton, NJ.
- Esping-Andersen, G., 1996, *Welfare States in Transition: National Adaptations in Global Economies*. Sage Publications, London.
- Esping-Andersen, G., 1999, *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford University Press, New York.
- European Commission, 2004, "European's Attitudes to Parental Leave", *Eurobarometer* 59.1 March-April 2003.
- Eurostat, 2005, *European social statistics*. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- Evertsson, M., 2004, "Formal On-the-job training. A Gender-Typed Experience and Wage-Related Advantage?", *European Sociological Review*, Vol. 20, No. 1, s. 79–94.
- Ferrarini, T., 2003, *Parental Leave Institutions in Eighteen Post-War Welfare States*. Swedish Institute for Social Research – Dissertations Series 58. Institutet för social forskning, Stockholms universitet, Stockholm.
- FN, 1979, Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor (kvinnokonventionen).
- FN, 1989, Konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen).
- Fransson, A. och Wennemo, I., 2004, "Mellan princip och praktik. En rapport om föräldraförsäkringen", LO, Stockholm.
- Franzblau, S. H., 1999, "Historizing Attachment Theory: Binding the Ties that Bind", *Feminism och Psychology*, vol. 9, 1, s. 22–31.
- Frejka, T. och Calot, G., 2000, "The cohort fertility story: industrialised countries in the second half of the 20th och in the early 21st century", Paper presented to the Annual Meeting of the Population Association of America, Los Angeles, March 23–25.

- Frejka, T. och Calot, G., 2001, "Cohort reproductive patterns in the Nordic Countries", *Demographic Research* Vol. 5, No. 5, s. 125–186.
- Fritzell, J. och Östberg, V., 2003, "Ekonomi och barns välfärd", *Socialmedicinsk tidskrift*, Vol. 3, s. 228–236.
- le Grand, C., 1991, "Explaining the Male-Female Wage Gap: Job Segregation and Solidarity Wage Bargaining in Sweden", *Acta Sociologica*, Vol. 34, s. 261–278.
- le Grand, C., 1997, "Kön, lön och yrke – yrkessegregering och lönediskriminering mot kvinnor i Sverige" i Persson, I. och Wadensjö, E. (red.), *Kvinnors och mäns löner – varför så olika?*, Rapport till Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män, SOU 1997:136. Fritzes, Stockholm.
- Granqvist, L. och Persson, H., 2004, "Kvinnor och mäns karriärvägar på den svenska arbetsmarknaden", i Löfström, Å. (red.), *Den könsuppdelade arbetsmarknaden*, SOU 2004:43. Fritzes, Stockholm.
- Gutierrez-Domenech, M., 2002, "The Impact of the Labor Market on the Timing of Marriage and Births in Spain", CEP Working Paper. London School of Economics and Political Science, Centre for Economic Performance, London.
- Haas, L. L., 1992, *Equal Parenthood and Social Policy. A Study of Parental Leave in Sweden*. State University of New York Press. Albany.
- Haas, L. L. och Hwang, P., 2000, "Programs and Policies Promoting Women's Economic Equality and Men's Sharing of Child Care in Sweden", i Haas, L. L., Hwang, P. och Russell, G. (red.), *Organizational Change and Gender Equity. International Perspectives of Fathers and Mothers at the Workplace*. Sage Publications, Inc., London.
- Haavind, H., 1973, "Myten om den gode mor" i Haavind, H. m. fl. (red.) *Myten om den gode mor*. Pax, Oslo.
- Haavind, H., 1987, *Liten og stor: Mødres omsorg og barns utviklingsmuligheter*. Scandinavian University Press, Oslo.
- Haavind, H., 2001, "The gendered code of love and care in heterosexual couples", Presentation vid 109th APA Convention i San Fransisco.
- Halldén, G., 1992, *Föräldrars tankar om barn*. Carlsson, Stockholm.
- Hansen, B., 1955, *Finanpolitikens ekonomiska teori*, SOU 1955:25.

- Hantrais, L., 2004, "Family policy matters: Responding to family changes in Europe", *Policy Press*, s. 11–36, Cambridge.
- Hicks, A. och Kenworthy, L., 2002, "Varieties of Welfare Capitalism", *Luxembourg Income Study Working Paper No. 316*, Luxembourg.
- Hirdman, Y., 2001, *Genus – om det stabila föränderliga former*. Liber, Stockholm.
- Hoem, J. M., 1990, "Social policy and recent fertility change in Sweden", *Population and Development Review*, Vol. 16, s. 735–748.
- Hoem, J. M., 1993. "Public policy as the fuel of fertility: effects of a policy reform on the pace of childbearing in Sweden in the 1980s", *Acta Sociologica*, Vol. 36, s. 19–31.
- Hoem, B., 1998, "Barnafödande och sysselsättning", *SCB Demografiska rapporter 1998:1*, Statistiska centralbyrån, Stockholm.
- Hoem, B. och Hoem, J. M., 1999, "Fertility trends in Sweden up to 1996", *Population Bulletin UN 40/41*, s. 318–333.
- Hoem, J. M., Andersson, G. och Duvander, A-Z., 2005, "Speed-premium effects in Swedish fertility in the 1980s and 1990s", opublicerat manuskript.
- Holmberg, C., 1993, *Det kallas kärlek*. Anamma, Göteborg.
- HTF, 2001, Är arbetslivet barntillåtet?, En gallundersökning bland HTF-medlemmar 19–39 år. HTF, Stockholm.
- Hwang, P., 1999, *Spädbarnets psykologi*. Natur och Kultur, Stockholm.
- Hwang, P., 2000, "Småbarnspappor i familjen", i Hwang, P. (red.), *Faderskap i tid och rum*. Natur & Kultur, Stockholm.
- Hwang, P. och Wickberg, B., 2001, *Föräldrastöd och spädbarns psykiska hälsa*. Statens folkhälsoinstitut 2001:37. Statens folkhälsoinstitut, Stockholm.
- Hörnqvist, M., 1997, "Familjeliv och arbetsmarknad för män och kvinnor" i Ahrne, G. och Persson, I. (red.), *Familj, makt och jämställdhet*, Rapport till Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män, SOU 1997:138. Fritzes, Stockholm.
- Jalmert, L., 1979, *Små barns sociala utveckling*. Akademisk avhandling. Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet, Stockholm.
- Jans, A-C., 2003, "Arbetslöshet och barnafödande", *Demografiska rapporter 2003:6*, Statistiska centralbyrån, Stockholm.

- Jansson, M., 2001, *Livets dubbla vedermödor. Om moderskap och arbete*. Akademisk avhandling. Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet, Stockholm.
- Jonsson, J. O. och Mills, C., 2001, "The sooner the better? Parental leave duration and women's occupational career" i Jonsson, J. O. och Mills, C. (red.) *Cradle to Grave. Life-course change in modern Sweden*. Sociologypress, Durham.
- JämO, 1992, "Det borde vara en merit – Sexton föräldralediga papper om arbetet, familjen och ledigheten". JämOs rapportserie nr 1. Jämställdhetsombudsmannen, Stockholm.
- JämO, 2001, "Problem i arbetslivet i samband med graviditet och föräldraskap. JämOs erfarenheter från 2000–2001", Jämställdhetsombudsmannen, Stockholm.
- van de Kaa, D., 2001, "Postmodern fertility preferences: from changing value orientation to new behaviour", i Bulatao, R. och Casterline, J. (red.), *Global Fertility Transition. A Supplement to Population and Development Review* Vol. 27, s. 290–331.
- Klinth, R., 2002, *Göra pappa med barn. Den svenska pappapolitiken 1960–95*. Borea Förlag, Umeå.
- Krieger, H., 2004, "No future without children: Demographic developments in Europe", Paper presented at the EU ministerial conference: Family means Future - Joint Family Policy Thrust in the European Union. Berlin, December 2.
- Lesthaeghe, R. och Moors, G., 2000, "Recent trends in fertility and household formation in the industrialised world", *Review of Population and Society*, No 9.
- Lundberg, O., 1993, "The Impact of Childhood Living Conditions on Illness and Mortality in Adulthood", *Social Science & Medicine*, Vol. 36, s. 1047–1052.
- Magnusson, E., 2001, "Politics, psychology, and gender in heterosexual couples: Welfare states as laboratories for the future?", Presentation vid 109th APA Convention i San Francisco.
- McCall, J., 1972, "The simple mathematics of information, job search and prejudice", i Pascal, A. H. (red.), *Racial discrimination in economic life*. Lexington Books, Lexington.
- McDonald, P., 1996, "Demographic life transitions: an alternative theoretical paradigm", *Health Transition Review*. Supplement 6, s. 385–392.
- McDonald, P., 2001, "Theory pertaining to low fertility. International perspectives on low fertility: Trends, theories och policies", Tokyo, 21–23 March.

- Mincer, J. Y., 1958, "Investment in Human Capital and Personal Income Distribution", *Journal of Political Economy*, Vol. 6, No. 4, s. 281–302.
- Mincer, J. Y., 1962, "On-the-Job Training: Costs, Returns and Some Implications", *Journal of Political Economy*, Vol. 50, No. 5, Part 2, S50–S79.
- Mincer, J. Y., 1974, *Schooling, Experience and Earnings*. National Bureau of Economic Research, New York.
- Mincer, J. Y. och Polachek, S. W., 1974, "Family investments in human capital: Earnings of women", *Journal of Political Economy*, Vol. 82, s. 576–608.
- Nermo, M., 1999, *Structured by Gender*. Swedish Institute for Social Research – Dissertation Series No. 41. Institutet för social forskning, Stockholms universitet, Stockholm.
- Nyberg, A., 2003, *Deltidsarbete och deltidsarbetslöshet – en uppföljning av DELTA-utredningen* (Utredningen angående arbetslöshetsersättning och deltidsarbete, SOU 1999:27). Arbetslivsrapport nr 2003:19, Arbetslivsinstitutet, Stockholm.
- Nyberg, A., 2004, "Parental leave, public child care and the dual-earner/dual-career model in Sweden", Discussion Paper, Swedish National Institute for Working Life, Stockholm.
(Finns på <http://www.peerreview-employment.org./pdf/sweden04/disspapSWE04.pdf>.)
- Nyström Peck, M. och Lundberg, O., 1995, "Short Stature as an Effect of Economic och Social Conditions in Childhood", *Social Science & Medicine*, Vol. 41, s. 733–38.
- Näsman, E., 1993, "Parental leave in Sweden – a workplace issue?", SRRD No. 73. Demografiska enheten, Stockholms universitet.
- Näsman, E., 1997, "Föräldraskapets synlighet i arbetsplatskulturer", i Bonke, J. (red.), *Dilemmaet arbetsliv – familjeliv i Norden*. Socialforskningsinstitutet 97:5, Nordisk Ministerråd Tema Nord 1997:534.
- OECD, 2001, *Starting Strong, Early Childhood Education and Care*. OECD, Paris.
- OECD, *Employment Outlook*, olika utgåvor. OECD, Paris.
- Oláh, L., 1998, "Do public policies influence fertility? Evidence from Sweden and Hungary from a gender perspective", SRRD No. 129. Demografiska enheten, Stockholms universitet, Stockholm.

- Oláh, L., 2001, "Gender and family stability, Dissolution of the first parental union in Sweden and Hungary", *Demographic Research*, Vol. 4, Article 2.
- Oláh, L., 2002, "Jämställd familj håller längst", *Välfärdsbulletinen* 2002:2, Statistiska centralbyrån, Stockholm.
- Palme, M. och Wright, R. E., 1992, "Gender discrimination and compensating differentials in Sweden", *Applied Economics*, Vol. 24, s. 751–759.
- Payne, J., 2004, "The impact of a reduced fertility rate on women's health", *BMC Women's Health* 2004, 4 Suppl 1:S11, (Finns på: <http://www.biomedcentral.com/1472-6874/4/S1/S11>.)
- Persson, C. och Batljan, I., 2005, "Välfärdsprojektet". Manuskript, Socialdepartementet.
- van Peer, C., 2000, "Comparative analysis of differences in desired och realised fertility", Paper presented at the FFS Flagship Conference, Brussels, 29–31 May. (Finns på: <http://www.unece.org/ead/pau/flag/papers/vanpeer.pdf>.)
- Phelps, E. S., 1972, "The Statistical Theory of Racism and Sexism", *American Economic Review*, Vol. 62, s. 659–661.
- Plantin, L. 2001, *Mäns föräldraskap. Om mäns upplevelser och erfarenheter av faderskapet*. Akademisk avhandling. Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Power, C. och Hertzman, C., 1999, "Health, Well-Being, och Coping Skills", i Keating och Hertzman (red.), *Developmental Health och the Wealth of Nations*. The Guilford Press, New York.
- Prop. 1975/76:133, *Om utbyggnad av föräldraförsäkringen m.m.*
- Prop. 1975/76:170, *Om ändring i föräldrabalken, m.m.*
- Prop. 1977/78:104, *Förslag om utvidgad rätt till ledighet för vård av barn, m.m.*
- Prop. 1978/79:168, *Om föräldrautbildning och förbättringar av föräldraförsäkringen m.m.*
- Prop. 1984/85:78, *Om förbättringar inom föräldraförsäkringen, havandeskapspenningen och vissa regler inom sjukpenningförsäkringen.*
- Prop. 1988/89:69, *Om utbyggnad av föräldraförsäkringen och förstärkt föräldraledighet.*
- Prop. 1989/90:107, *Om godkännande av FN-konventionen om barnets rättigheter.*
- Prop. 1993/94:147, *Delad makt, delat ansvar.*

- Prop. 1994/95:150, *Förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1995/96, m.m. (kompletteringsproposition)*.
- Prop. 1994/95:207, *Obligatorisk mammaledighet*.
- Prop. 1997/98:104, *Behandlingen av häktade*.
- Prop. 1997/98:182, *Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnens rättigheter i Sverige*.
- Prop. 2000/01:44, *Föräldraförsäkring och föräldraledighet*.
- Prop. 2002/03:80, *Ny sambolag*.
- Prop. 2004/05:1, *Budgetpropositionen för 2005*.
- Regeringens skrivelse 2002/03:140, *Jämt och ständigt – Regeringens jämställdhetspolitik och handlingsplan för mandatperioden*.
- Regeringens skrivelse 2003/04:47, *Utveckling av den nationella strategin för förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter*.
- RFV analyserar 2002:14, "Spelade pappamånaden någon roll?", Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV analyserar 2003:7, "Gravida kvinnors situation", Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV analyserar 2003:8, "När har vi råd att skaffa fler barn?", Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV analyserar 2003:19, "Mamma vet bäst. En kunskapsmätning om föräldrapenning och föräldraledighet", Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV analyserar 2004:14, "Flexibel föräldrapenning – hur mammor och pappor använder föräldraförsäkringen och hur länge de är lediga", Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV anser 1992:1, "Rättslägesanalys av havandeskapspenning", Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV anser 1995:5, "Gravida kvinnors sjukskrivning", Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV redovisar 2000:1, "Båda blir bäst", Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV, 2003, *Socialförsäkringsboken 2003*. Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- Ringbäck-Weitof, G., 2001, "Sociala skillnader, utsatthet och ohälsa", i *Folkhälsorapport 2001*, Socialstyrelsen, Stockholm.
- Rosen, S., 1986, "The Theory of Equalizing Differences", i Ashenfelter, O. C. och Layard, R. (red.), *Handbook of Labor Economics*, Vol. 1. North-Holland, Amsterdam.
- Rosenfeld, R. A. och Kalleberg, A. L., 1991, "Gender inequality in the labor market", *Acta Sociologica*, Vol. 34, s. 207–225.

- Ruhm, C. J., 1998, "The Economic Consequences of Parental Leave Mandates: Lessons from Europe", *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 113, s. 287–317.
- Rädda barnen, 1998, *Barnens rätt till båda föräldrarna*. Rädda barnen, Stockholm.
- Rønsen M. och Sundström, M., 2002, "Family policy and after-birth employment among new mothers – A comparison of Finland, Norway and Sweden", *European Journal of Population*, Vol. 18, s. 121–152.
- SCB, 2003, *Tid för vardagsliv*. Statistiska centralbyrån, Stockholm.
- SCB *Demografiska rapporter* 2003:6, "Arbetslöshet och barnafödande", Statistiska centralbyrån, Stockholm.
- SCB *Demografiska rapporter* 2004:1, "Barnens tid med föräldrarna", Statistiska centralbyrån, Stockholm.
- SCB, *Lönestatistik årsbok 2003* (utgiven 2004), Statistiska centralbyrån, Stockholm.
- SCB, *På tal om kvinnor och män. Lathund om jämställdhet 2004*, Statistiska centralbyrån, Stockholm.
- SCB, 2005, *Utgifter för det sociala skyddet i Sverige och Europa samt utgifternas finansiering*, ESSPROS. Statistiska centralbyrån, Stockholm.
- Schaffer, H. R., 1971, *The Growth of Sociability*. Penguin, Harmondsworth.
- Schaffer, H. R., 1995, *Beslut om barn. Psykologiska frågor och svar*. Studentlitteratur, Lund.
- SIF, 2003, Sämre lön hotar föräldralediga. En gallupundersökning bland SIF-medlemmar. SIF, Stockholm. (Finns på https://www.sif.se/templates/Page1__1703.aspx.)
- Sjögren, G. och E., Wadensjö, 2005 (under publicering), *Inte bara socialförsäkringar*. Expertgruppen för samhällsekonomiska studier (ESS), Finansdepartementet.
- Sleeboos, E. J., 2003, *Low Fertility Rates in OECD-Countries: Facts och Policy Responses*. OECD Social, Employment och Migration Working Papers, OECD Paris. (Finns på <http://www.oecd.org/dataoecd/13/38/16587241.pdf>)
- Smith, G. D., Gunnell, D., och Ben-Shlomo, Y., 2001, "Life-course approaches to socio-economic differentials in cause-specific adult mortality", i Leon, D. och Walt, G. (red.), *Poverty, inequality och health. An international perspective*. Oxford University Press, Oxford.

- Socialstyrelsen, 1999, "Barn till psykiskt sjuka föräldrar", SoS Rapport 1999:11, Socialstyrelsen, Stockholm.
- SOU 1972:26, *Förskolan* Del 1. Fritzes, Stockholm.
- SOU 1972:27, *Förskolan* Del 2. Fritzes, Stockholm.
- SOU 1972:76 *Unga lagöverträdare* II, Familj, skola och samhälle i belysning av officiella data. Fritzes, Stockholm.
- SOU 1982:36, *Enklare föräldraförsäkring*. Fritzes, Stockholm.
- SOU 1997:116, *Barnets Bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige*. Fritzes, Stockholm.
- SOU 2001:57, *Välfärdens finansiering och fördelning*. Fritzes, Stockholm.
- SOU 2003:36, Jansson, F., Pylkkänen, E. och Valck, L., *En jämställd föräldraförsäkring?*, Bilaga 12 till Långtidsutredningen 2003. Fritzes, Stockholm.
- SOU 2004:43, *Den könsuppdelade arbetsmarknaden*. Fritzes, Stockholm.
- SOU 2005:43, *Vårdnad – Boende – Umgänge. Barnets bästa, föräldrars ansvar. Betänkande av 2002 års vårdnadskommitté*. Fritzes, Stockholm.
- Spence, M., 1973, "Job Market Signalling", *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 87, s. 355–379.
- Stafford, F. P. och Sundström, M., 1996, "Time Out for Child Care: Signalling and Rebound Effects for Men and Women", *Labour*, Vol. 10, No. 3, s. 609–629.
- Statens folkhälsoinstitut, R 2004:17, "Fäders betydelse för barns och ungdomars hälsa, utveckling och välbefinnande", Statens folkhälsoinstitut, Stockholm.
- Statens folkhälsoinstitut, R 2004:49, "Nya verktyg för föräldrar – förslag till nya former av föräldrastöd", Statens folkhälsoinstitut, Stockholm.
- Stiftelsen Allmänna Barnhusets Skriftserie 2004:02, "Att knyta an, en livsviktig uppgift", Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Stockholm.
- Sundström, M. och Duvander A-Z., 1998, "Föräldraförsäkringen och jämställdheten mellan kvinnor och män", i Persson, I. och Wadensjö, E. (red.), *Välfärdens genusansikte*, Rapport till Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män, SOU 1998:3. Fritzes, Stockholm.

- Sundström, M. och Duvander, A-Z., 2002, "Gender Division of Childcare and the Sharing of Parental Leave among New Parents in Sweden", *European Sociological Review*, Vol. 18, No. 4, s. 433–447.
- Säve-Söderbergh, J., 2003, "Are Women Asking for Low Wages? Individual Wage Bargaining and Gender Wage Differentials", i *Essays on Gender Differences in Economic Decision-making*. Swedish Institute for Social Research – Dissertations Series 59. Institutet för social forskning, Stockholms universitet, Stockholm.
- Thoursie, A., 1997, "Kvinnors och mäns vägar ut ur arbetslöshet – likheter och skillnader", i Persson, I. och Wadensjö, E. (red.), *Glastak och glasväggar? Den könssegregerade arbetsmarknaden*, Rapport till Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män, SOU 1997:137. Fritzes, Stockholm.
- Thoursie, A., 2004, *Varför tjänar kvinnor mindre?* Bilda Förlag, LO, Stockholm.
- Thoursie, A., 2005, *Föräldraförsäkringens effekter på sysselsättning och löner – olika för kvinnor och män?*, Bilaga 7 till *En reformerad föräldraförsäkring – kärlek, omvårdnad, trygghet*, SOU 2005:73. Fritzes, Stockholm.
- Tyrkkö, A., 1997, "Anpassning mellan arbetsliv och familjeliv i Sverige och i Finland", i Bonke, J. (red.), *Dilemaet arbetsliv — familjeliv i Norden*. København, Socialforskningsinstitutt. Nordisk Ministerråd Tema Nord 1997:534.
- Unicef, 2002, *Implementation Handbook for the Convention of the Rights of the Child*. Unicef.
- Vallberg Roth, A-C., 2002, *De yngre barnens läroplanshistoria*. Studentlitteratur, Lund.
- Vogel, J., 2001, "Uppskjutet föräldraskap bland Europas unga", *VälfärdsBulletinen* Vol. 3, s. 4-8. Statistiska centralbyrån, Stockholm.
- Vågerö, D., 1997, "Hur påverkar biologiska och sociala förhållanden tidigt i livet hälsan i vuxen ålder?", EpC-rapport 1997:3. Socialstyrelsen, Stockholm.
- Weiss, Y., 1998, "The Formation and Dissolution of Families: Why Marry? Who Marries Whom? And What Happens Upon Divorce?" i Rosenzweig och Stark O. (red.) *Handbook och Population and Family Economics*, Vol. 1A, North-Holland, Amsterdam.

- Örnhall Ljung, S. och Nyman, H., 2005, *Skillnader mellan mammas och pappans arbetsinkomst och betydelsen för pappornas uttag av föräldraförsäkringen*. Bilaga 8 till *En reformerad föräldraförsäkring – kärlek, omvårdnad, trygghet*, SOU 2005:73. Fritzes, Stockholm.
- Östberg, V., 2001, "Hälsa och välbefinnande", i *Barns och ungdomars välfärd*, SOU 2001:55. Fritzes, Stockholm.

Kommittédirektiv

Översyn av föräldraförsäkringen

Dir.
2004:44

Beslut vid regeringssammanträde den 7 april 2004.

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare tillkallas för att göra en översyn av reglerna för föräldraförsäkringen. Översynen skall göras med utgångspunkt i att föräldraförsäkringen skall verka för barnets bästa och bidra till en ökad jämställdhet mellan könen.

Utredaren skall se över hur föräldraförsäkringen bättre kan bidra till att barnen får tillgång till båda sina föräldrar. Det handlar dels om hur den påverkar båda föräldrarnas möjligheter att ta ansvar för barnet, dels hur den påverkar föräldrarnas möjligheter att delta på arbetsmarknaden på lika villkor. Principen om att föräldrapenningen ersätter föräldrarnas inkomstbortfall i samband med föräldraledighet skall behållas.

Utredaren skall se över och belysa

- i vilken utsträckning föräldraförsäkringen uppfyller syftet att båda föräldrarna på lika villkor har möjligheter att kombinera föräldraskap med förvärvsarbete eller studier,
- vilka incitament som kan vara verkningsfulla för att skillnaderna i uttag av föräldrapenning mellan barnets föräldrar skall minska, med beaktande av hur det samlade uttaget av föräldrapenning för barnet påverkas,
- effekterna av att två månader av föräldrapenningen reserverats för vardera föräldern samt analysera vilka effekter det kan få att på samma sätt reservera ytterligare månader,
- huruvida reglerna för havandeskapspenning är anpassade till dagens arbetsliv samt vid behov föreslå förändringar,
- om föräldraförsäkringens regelverk är anpassat till nya familjebegrepp,

- om det finns skäl att göra de tio s.k. pappadagarna inom den tillfälliga föräldrapenningen könsneutrala samt huruvida antalet dagar är väl avvägda utifrån föräldrarnas behov av att vara hemma med barnet samtidigt,
- eventuella behov av förändringar av 240-dagarsvillkoret inom föräldrapenningen med beaktande av att försäkringens regelverk dels skall vara rättvist och inte diskriminera någon av föräldrarna, dels skall vara svårt att manipulera och möjliggöra god kontroll.

Bakgrund

Föräldraförsäkringen infördes år 1974 och ersatte den gällande moderskapspenningen. Syftet var att föräldraförsäkringen skulle bidra till att kvinnor med små barn skulle kunna behålla sin anknytning till arbetslivet, markera vikten av samt ge föräldrarna möjlighet att dela ansvaret för barnets omvårdnad. Allteftersom föräldraförsäkringen byggts ut har den också inneburit en ekonomisk trygghet för familjer med små barn. Syftet med föräldraförsäkringen är att ge båda föräldrarna möjligheter att kombinera föräldraskap med förvärvsarbete eller studier samt att ge barnet tillgång till båda sina föräldrar. Detta sker bland annat genom att föräldrapenningen till stor del ersätter föräldrarnas inkomstbortfall i samband med föräldraledighet.

Föräldraförsäkringen omfattade från början endast föräldrapenning i samband med barns födelse. Sedan dess har föräldraförsäkringen byggts ut och omfattar nu förutom föräldrapenning även tillfällig föräldrapenning och havandeskapspenning.

Föräldrapenning är ett ekonomiskt stöd som föräldrar får i samband med att ett barn föds eller adopteras. Föräldrapenningen skall göra det möjligt för föräldrar att vara hemma med sina barn längre sammanhängande perioder genom att den täcker upp en del av det inkomstbortfall som föräldern får vid föräldraledighet. Föräldrapenning betalas ut under högst 480 dagar totalt för föräldrarna. Av dessa dagar ersätts 390 enligt s.k. sjukpenningnivå. Resterande 90 dagar är dagar som ersätts enligt den lägsta nivån dvs. med 60 kronor per dag. Föräldrarna har rätt till hälften var av ersättningsdagarna med möjlighet att överlåta dagar till varandra förutom de dagar som reserverats för mamman respektive pappan. *Tillfällig föräldrapenning* skall ge föräldrar ekonomiskt stöd när barn blir sjuka

eller när deras ordinarie vårdnadshavare blir sjuk och föräldern därför behöver avstå från sitt förvärvsarbete. En grundläggande förutsättning för rätt till tillfällig föräldrapenning är att man är förälder till barnet eller likställs med förälder enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Havandeskapspenning infördes den 1 januari 1980. Ersättningen kan betalas ut till en kvinna som i slutet av graviditeten inte orkar med ett fysiskt påfrestande arbete. Reglerna omfattar numera även kvinnor som förbjuds fortsätta sitt arbete på grund av risker för fosterskador. I sådana fall kan havandeskapspenning betalas ut under större delen av graviditeten. I båda dessa fall får kvinnan havandeskapspenning om hon inte kan omplaceras till annat arbete. Havandeskapspenning kan betalas ut längst till och med den elfte dagen före den beräknade tidpunkten för förlossningen. Havandeskapspenningen är kalenderdagsberäknad och betalas ut för samtliga veckodagar.

Familjesituationen

För att en person skall ha rätt till föräldrapenning krävs det att han eller hon är förälder eller likställs med sådan. Som förälder och därmed likställda personer räknas flera grupper. Inom föräldrapenningen skiljer man mellan föräldrar och vårdnadshavare. Båda grupperna kan ta ut föräldrapenning, men endast den som har vårdnad om ett barn får en självständig rätt till föräldrapenning. Vårdnadshavaren har dock möjlighet att avstå föräldrapenning till en annan förälder. En person som en förälder är eller har varit gift med eller har eller haft barn med, likställs med förälder om de varaktigt bor tillsammans. Till den gruppen räknas också en registrerad partner, eftersom ett registrerat partnerskap jämställs med äktenskap. Den tillfälliga föräldrapenningen har ett något mer vidsträckt begrepp och omfattar även fosterföräldrar och en person som en förälder bor tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden.

Behovet av en översyn

Fördelning av föräldrapenning mellan föräldrarna

För att såväl kvinnor som män skall kunna kombinera förvärvsarbete eller studier med föräldraskap och tidigt etablera en god kontakt och relation med barnet är det en viktig fråga hur antalet uttagna föräldrapenningdagar, både de s.k. sjukpenningdagarna och lägstanivådagarna, fördelar sig mellan föräldrarna. Männen uttag har ökat de senaste åren men är fortfarande lågt i förhållande till kvinnornas. Det är därför önskvärt att finna anledningarna till den ojämna fördelningen av dagarna och att även uppnå en någorlunda jämn fördelning.

En annan viktig fråga är hur föräldrapenningens konstruktion bidrar till föräldrarnas möjligheter att delta i arbetslivet. I detta sammanhang kan dels föräldrapenningens totala antal dagar samt fem olika nivåer ha betydelse, dels de 90 dagar som betalas ut enligt lägstanivån, dvs. hur dessa dagar nyttjas och i vilken omfattning detta sker.

Regeringen anser därför att det finns skäl att se över och belysa vilka incitament som kan vara verkningsfulla för att skillnaderna i uttag av föräldrapenning mellan barnets föräldrar skall minska, samt vilka effekter föräldrapenningens konstruktion har på föräldrarnas deltagande på arbetsmarknaden.

Sedan år 1995 är en månad och sedan år 2002 två månader av föräldrapenningen reserverad för vardera föräldern. Det finns skäl att följa upp och belysa vilka effekter införandet av dessa s.k. mamma/pappamånader har haft, samt att analysera vilka effekter det kan få att på samma sätt reservera ytterligare månader.

Gravida kvinnors situation

Inom socialförsäkringen finns olika alternativ till ledighet i slutet av en graviditet beroende av kvinnans situation. För kvinnor som inte kan förvärvsarbete i slutet av graviditeten på grund av ett fysiskt ansträngande arbete kan havandeskapspenning beviljas om havandeskapet har satt ned hennes förmåga att utföra uppgifterna i sitt arbete med minst en fjärdedel.

Vid sjukdom som sätter ned arbetsförmågan med minst en fjärdedel kan sjukpenning betalas ut. Detta gäller även för gravida kvinnor.

För kvinnor som av andra skäl vill vara hemma från sitt förvärvsarbete i slutet av graviditeten kan föräldrapenning betalas ut under 60 dagar före beräknad förlossning.

Inför en sjukskrivning ställs en behandlande läkare inför många bedömningar där svårigheten ofta ligger i att skilja på om den försäkrade lider av sjukdom eller om det är andra orsaker som är anledning till att han eller hon inte anser sig kunna arbeta. Svårigheterna blir än påtagligare när det gäller sjukskrivningar av gravida kvinnor, som på grund av sin graviditet inte orkar fortsätta sitt förvärvsarbete i slutet av graviditeten.

I en rapport från år 2003 visar Riksförsäkringsverket att en stor andel, tre fjärdedelar av de studerade gravida kvinnorna, får ersättning från socialförsäkringen någon gång under slutet av graviditeten. Resultatet från studien visar att den regionala variationen hos den totala andelen ersatta kvinnor inte är så stor. Däremot finns stora skillnader mellan olika regioner när en uppdelning görs på andelen kvinnor med föräldrapenning, sjukpenning och havandeskapspenning.

Den totala andelen ersatta kvinnor varierar alltså inte så mycket mellan länen, men däremot har de tre förmånerna använts i olika grad. För de kvinnor som har svårigheter att arbeta, helt eller delvis, under graviditetens slutskede kan försäkringskassornas olika bedömningar leda till stora orättvisor.

Hanteringen av tre olika förmåner samt gränsdragningen mellan dessa orsakar vissa problem. Havandeskapspenningen tillkom under en tid då arbetslivet såg annorlunda ut jämfört med i dag.

Reglerna om sjukpenning och föräldrapenning ansågs då missgynna kvinnor med fysiskt ansträngande arbete som ofta tvingades att ta ut föräldrapenning före barnets födelse eftersom de inte orkade förvärvsarbete de sista månaderna av graviditeten. Lagstiftning och praxis upplevs i dag som svårförståelig och inte anpassad till dagens arbetsliv. Det finns därför anledning att se över reglerna för havandeskapspenning, huruvida de är anpassade efter dagens arbetsliv samt om det eventuellt finns behov av förändringar.

Nytt familjebegrepp

Föräldraförsäkringen är flexibel och ger föräldrarna möjlighet att utifrån familjens förutsättningar kombinera arbete och barn, dels genom reserverade pappa- och mammamånader, dels genom möj-

ligheten för föräldrarna att själva bestämma hur ledigheten skall tas ut. Begreppet familj har i dag inte samma innebörd som förr. Nya familjekonstellationer blir allt vanligare, t.ex. har de som registrerar sitt partnerskap rätt att prövas för adoption. Det är angeläget att föräldraförsäkringen utformas med hänsyn tagen till att familjebegreppet har förändrats samt att föräldrar likabehandlas oavsett hur familjekonstellationen ser ut. Utredaren skall därför se över och belysa om föräldraförsäkringens regelverk ytterligare behöver anpassas till de nya familjebegreppen och göras könsneutral.

De tio s.k. pappdagarna

I samband med barns födelse har en fader rätt till tillfällig föräldrapenning under tio dagar per barn. Dessa dagar brukar kallas pappadagar. De tio dagarna ger fadern möjlighet att närvara vid förlossning, sköta hemmet eller vårda barn. Vid adoption eller när två personer har utsetts att gemensamt utöva vårdnaden om ett barn tillkommer motsvarande rätt båda adoptivföräldrarna eller de särskilda vårdnadshavarna. Konstruktionen av faderns särskilda dagar i samband med barns födelse eller adoption är numera också tillämplig på de familjer där föräldrarna är av samma kön. Dessa tio dagar inom den tillfälliga föräldrapenningen är alltså en rätt till ersättning som inte endast tillkommer en fader. Det finns därför anledning att pröva om denna del av den tillfälliga föräldrapenningen bör göras könsneutral.

Den första tiden efter ett barns födelse eller adoption skapar viktiga förutsättningar för en tidig och djup relation till barnet och tillgodoser barnets stora omsorgsbehov i livets början. Det finns därför också anledning att se över om antalet dagar är väl avvägda utifrån föräldrarnas behov att vara hemma med barnet samtidigt.

Kvalifikationsvillkoret inom föräldrapenningen

Ett särskilt kvalifikationsvillkor finns för de första 180 dagarna med föräldrapenning. Föräldern skall under minst 240 dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten för födelsen ha varit försäkrad för en sjukpenning med ett belopp överstigande lägstanivån, dvs. 60 kronor per dag. Om föräldern inte uppfyller 240-dagarsvillkoret, betalas föräldrapenning under de första 180 dagarna

ut enligt grundnivån, dvs. 180 kronor per dag. Utredaren skall analysera om det finns skäl att föreslå förändringar av kvalifikationsvillkoret och i analysen väga in att försäkringens regelverk dels skall vara rättvist och inte diskriminera någon av föräldrarna, dels att det ska vara svårt att manipulera och möjliggöra god kontroll.

Konventioner

Översynen skall göras med bl.a. FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som grund. En av barnkonventionens grundläggande principer är att barnets bästa skall komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn. Denna princip kommer också till uttryck i föräldrabalken. Principen har införts som en övergripande bestämmelse i 6 kap. föräldrabalken om vårdnad m.m. Föräldrabalkens regler utgår från principen att barn har behov av en nära och god kontakt med båda sina föräldrar. Syftet med föräldraförsäkringen är att stödja båda föräldrarnas möjligheter att kombinera föräldraskap med förvärvsarbete eller studier. Föräldraförsäkringen har därmed även en central roll i jämställdhetspolitiken. För barnets skull är det viktigt att båda föräldrarna är delaktiga i barnets uppväxt och det är därför av stor betydelse att föräldraförsäkringens konstruktion ger båda föräldrarna lika villkor och möjligheter att kunna ta ansvar för barnet. Sverige har vidare ratificerat FN:s konvention om avskaffande av all diskriminering av kvinnor (Kvinnokonventionen). I konventionen slås bl.a. fast att konventionsstaterna ska "med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, säkerställa d) lika rättigheter och skyldigheter som föräldrar, oberoende av civilstånd, som gäller barnen, varvid barnens bästa alltid kommer i första hand" (Artikel 16).

Uppdraget

En särskild utredare tillkallas för att göra en översyn av reglerna om föräldraförsäkring med beaktande av att principen för nuvarande system om att föräldrapenning ersätter inkomstbortfall vid föräldraledighet skall behållas.

Grundläggande utgångspunkter för översynen är att reglerna för föräldraförsäkringen skall

- vara rättvisa och inte diskriminera någon av föräldrarna,
- ge båda föräldrarna likvärdiga möjligheter att vara föräldralediga,
- vara svåra att manipulera och möjliggöra god kontroll,
- vara enkla att tillämpa för administrerande myndigheter,
- vara enkla och förutsägbara för föräldrarna.

Utredaren skall särskilt se över och belysa

- i vilken utsträckning föräldraförsäkringen uppfyller syftet att båda föräldrarna på lika villkor har möjligheter att kombinera föräldraskap med förvärvsarbete eller studier,
- vilka incitament som kan vara verkningsfulla för att skillnaderna i uttag av föräldrapenning mellan barnets föräldrar skall minska, med beaktande av hur det samlade uttaget av föräldrapenning för barnet påverkas,
- effekterna av att två månader av föräldrapenningen reserverats för vardera föräldern samt analysera vilka effekter det kan få att på samma sätt reservera ytterligare månader,
- huruvida reglerna för havandeskapspenning är anpassade till dagens arbetsliv samt vid behov föreslå förändringar,
- om föräldraförsäkringens regelverk är anpassat till nya familjebegrepp,
- om det finns skäl att göra de tio s.k. pappdagarna inom den tillfälliga föräldrapenningen könsneutrala samt huruvida antalet dagar är väl avvägda utifrån föräldrarnas behov att vara hemma med barnet samtidigt,
- eventuella behov av förändringar av 240-dagarsvillkoret inom föräldrapenningen med beaktande av att försäkringens regelverk dels skall vara rättvist och inte diskriminera någon av föräldrarna, dels att det ska vara svårt att manipulera och möjliggöra god kontroll.

Översynen skall göras med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och FN:s konvention om avskaffandet av all diskriminering av kvinnor som grund. En av barnkonventionens grundläggande principer är att barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn.

Översynen skall även beakta den betydelse föräldraförsäkringen har för jämställdhetspolitiken och utredarens förslag skall analyseras ur ett jämställdhetsperspektiv.

Förslagets konsekvenser skall redovisas enligt vad som anges i 14 ch 15 §§ kommittéförordningen (1998:1474) varvid särskild vikt skall läggas vid att redovisa förslag till finansiering i de delar förslagen innebär ökade kostnader eller minskade intäkter för det allmänna. Kostnadsberäkningarna skall även omfatta en separat bedömning av förslagets ekonomiska konsekvenser för socialförsäkringens administration. Om något förslag bedöms ha effekter på barnfamiljers ekonomiska situation skall detta belysas. Utredaren skall även identifiera och analysera hur de förslag som lämnas påverkar möjligheterna till kontroll och uppföljning.

Därutöver skall utredaren lämna fullständiga förslag till de författningsändringar som följer av förslagen.

Redovisning av uppdraget

Utredaren skall redovisa uppdraget senast den 1 september 2005.

(Socialdepartementet)